

El miratge ateu*

JOHN GRAY

Filòsof i politòleg

Una atmosfera de pànic moral envolta la religió. Vista, no fa molt de temps, com una resta de superstició, el paper de la qual en societat estava en constant declivi, és ara demonitzada com la causa de molts dels pitjors mals del món. Com a conseqüència, hi ha hagut una explosió sobtada de literatura d'ateisme proselitista. Fa uns quants anys, era difícil convèncer els editors comercials, fins i tot, perquè pensessin a treure llibres sobre religió. Avui, els opuscles en contra de la religió poden ser enormes mines d'or, i *The God Delusion* (El miratge de Déu), de Richard Dawkins, i *God is Not Great* (Déu no és gran), de Christopher Hitchens, es venen per centenars de milers. Per primera vegada en molts anys, els científics i els filòsofs, els més destacats novel·listes i periodistes, estan discutint si la religió té futur. El debat intel·lectual no és només en un sentit. Hi ha hagut respostes contundents per part dels creients, com *The Dawkins Delusion?* (El miratge de Dawkins?), del teòleg britànic Alister McGrath, i *The Secular Age* (L'era secular), del filòsof catòlic canadenc Charles Taylor. En general, tanmateix, el bàndol antidéu ha dominat les llistes de vendes, i val la pena de pensar per què?

El canvi sobtat en la percepció de la religió s'explica, només en part, pel terrorisme. Els segrestadors de l'11-S es veien a si mateixos com a màrtirs en una tradició religiosa, i l'opinió occidental ha acceptat la seva autoimatge. I hi ha qui veu l'augment del fonamentalisme islàmic com un perill comparable amb el pitjor que van haver d'afrontar les societats liberals del segle XX.

Per a Dawkins i Hitchens, Daniel Dennett i Martin Amis, Michel Onfray, Philip Pullman i d'altres, la religió, en general, és un verí que ha atiat la violència i l'opressió al llarg de la història, just fins avui en dia. La premsa amb què produeixen les seves polèmiques antireligioses indica que s'ha produït un canvi tan significatiu com l'augment del terrorisme: el corrent de la secularització ha fet un tomb. Aquests escriptors provenen d'una generació escolaritzada en la creença que la religió és un retrocés a una etapa anterior del desenvolupament humà, que està destinada a minvar gradualment, mentre que el coneixement continua augmentant. En el segle XIX, quan les revolucions científica i industrial estaven canviant la societat molt de pressa, aquesta potser no era una suposició mancada de raó. Dawkins, Hitchens i la resta encara poden creure que, a la llarga, l'avenç de la ciència portarà la religió a ser marginal en la vida humana, però això és ara un article de fe més que no pas una teoria basada en l'evidència.

És veritat que hi ha hagut una davallada molt accentuada de la religió en un cert nombre de països (Irlanda n'és un exemple recent) i que no ha format part de la quotidianitat de moltes persones a Gran Bretanya des de fa molts anys. Bona part d'Europa és clarament postcristiana. Tanmateix, no hi ha res que faci pensar que la davallada de la religió és irreversible, o que és potencialment universal. Els EEUU no són més laics avui que fa 150 anys, quan Tocqueville va quedar sorprès i desconcertat per la seva religiositat, que ho impregnava tot. L'era laica era, en qualsevol cas, en part il·lusòria. Els moviments polítics de masses del segle XX foren vehicles per als mites heretats de la religió, i no és casualitat que la religió revifi ara que aquests moviments s'han ensorrat. L'hostilitat actual envers la religió és una reacció contra aquest capgirament. La secularització està en retirada, i el resultat és l'aparició d'un tipus d'ateisme evangèlic que no es veia des dels temps victorians.

Com en el passat, aquest és un tipus d'ateisme que reflecteix la fe que rebutja. *Northern Lights* (Llums del nord), de Philip Pullman –una al·legoria subtilment al·lusiva, en diversos nivells, recentment adaptada al cinema per Hollywood amb un gran èxit de taquilla, *La Brúixola daurada*–, n'és un bon exemple. La paràbola de Pullman preocupa molt més que els perills de l'autoritarisme. Les qüestions que planteja són essencialment religioses, i està profundament en deute amb la fe que ataca. Pullman ha dit que el seu ateisme es va formar en la tradició anglicana, i hi ha molts ressos de Milton i Blake en la seva obra. El seu deute més gran a aquesta tradició és la noció de lliure albir. El fil central de la història és l'afirmació del lliure albir en contra de la fe. La jove heroïna, Lyra Belacqua, es posa en camí per fer-se escàpola de *Magisterium* –la metàfora de Pullman per al cristianisme–, perquè aquest pretén privar els éssers humans de la seva capacitat per escollir el seu propi camí en la vida, la qual cosa ella creu que destruiria el que els és més humà. Però la idea del lliure albir que influeix sobre les nocions liberals d'autonomia personal és d'origen bíblic (penseu en la història del Gènesi). L'opinió que exercir el lliure albir forma part de l'ésser humà és un llegat de la fe i, com la major part de variants de l'ateisme d'avui en dia, el de Pullman és un derivat del cristianisme.

L'ateisme fervorós renova alguns dels pitjors trets del cristianisme i de l'islam. Talment com aquestes religions, és un projecte de conversió universal. Els ateus evangèlics mai

* Article publicat a *The Guardian* el 15 de març de 2008, a partir de la publicació del seu llibre *Misa negra*

no dubten que la vida humana es pot transformar si tothom accepta la seva visió de les coses, i estan segurs que hi ha una manera de viure –la seva pròpia, adequadament embellida– vàlida per a tothom. Sens dubte, l'ateisme no necessita ser un credo missioner d'aquest tipus. És completament raonable no tenir cap creença religiosa i manifestar simpatia envers la religió. És una curiosa mena d'humanisme el que condemna un impuls que és particularment humà. Això és el que fan els ateus evangèlics quan demonitzen la religió.

Un tret curiós d'aquest tipus d'ateisme és que alguns dels seus missioners més fervents són filòsofs. Daniel Dennett, a *Breaking the Spell: Religion as a Natural Phenomenon* (Trencant l'encanteri: la religió com a fenomen natural), afirma esbossar una teoria general de la religió. De fet, és principalment una polèmica en contra del cristianisme americà. Aquest focus provincial es reflecteix en la visió que Dennett té de la religió: per a ell significa la creença que alguna mena d'intervenció supranatural (l'aprovació de la qual els creients demanen) és necessària per explicar com són les coses en el món. Per a Dennett, les religions són esforços per fer alguna cosa que la ciència fa millor –són teories rudimentàries o abortives, si no bestieses. "La proposició que Déu existeix", escriu severament, "no és ni tan sols una teoria." Però les religions no consisteixen en proposicions que lluiten per convertir-se en teories. La incomprendibilitat del que és diví és al cor del cristianisme oriental, mentre que en el judaisme ortodox la pràctica tendeix a tenir prioritat sobre la doctrina. El budisme sempre ha reconegut que en qüestions espirituals la veritat és inefable, com fan les tradicions sufís en l'islam. L'hinduisme mai no s'ha definit a si mateix per res tan simplista com un credo. Només algunes tradicions cristianes occidentals, sota la influència de la filosofia grega, han intentat convertir la religió en una teoria explicativa.

La idea que la religió és una versió primitiva de la ciència es va popularitzar a final del segle XIX en l'estudi de JG Frazer dels mites dels pobles primitius, *The Golden Bough: A Study in Magic and Religion* (La branca daurada: un estudi sobre la màgia i la religió). Per a Frazer, la religió i el pensament màgic estaven estretament vinculats. Arrelats en la por i la ignorància, eren vestigis de la infantesa humana que desapareixeria amb l'avenç del coneixement. L'ateisme de Dennett no és molt més que una versió reorganitzada del positivisme de Frazer. Els positivistes creien que amb el desenvolupament del transport i les comunicacions –aleshores, els canals i el telègraf– el pensament irracional es pansiria, junt amb les religions del passat. Malgrat la història del segle passat, Dennett creu si fa no fa el mateix. En una entrevista que apareix en el lloc web de la Fundació Edge (edge.org) sota el títol "*The Evaporation of the Powerful Mystique of Religion*" (L'evaporació de la poderosa mística de

la religió), pronostica que "en 25 anys gairebé totes les religions s'hauran convertit en fenòmens molt diferents, de tal manera que en la majoria de barris la religió ja no imposarà el temor d'avui". Està segur que això succeirà, ens diu, principalment a causa de "l'extensió mundial de tecnologia de la informació (no només d'Internet, sinó també dels telèfons mòbils i de les ràdios i televisions portàtils). El filòsof, evidentment, no ha reflexionat sobre l'ús generalitzat dels telèfons mòbils entre els talibans, o l'aparició d'una al-Qaida virtual a la web.

El creixement del coneixement és un fet que només neguen els relativistes postmoderns. La ciència és la millor eina que tenim per formar-nos opinions fiables sobre el món, però no difereix de la religió revelant una veritat nua que les religions tapen en somnis. Tant la ciència com la religió són sistemes de símbols que serveixen necessitats humanes –en

el cas de la ciència, per a la predicció i el control. Les religions han servit molts propòsits, però en el fons responen a una necessitat de significat que és satisfeta pel mite, més que no pas per l'explicació. Gran part del pensament modern consisteix en mites laics –narracions religioses buidades traduïdes a pseudociència.

La idea de Dennett que les noves tecnologies de les comunicacions canviaran fonamentalment la forma de pensar dels éssers humans no és més que un mite d'aquests.

A *The God Delusion* (El miratge de Déu), Dawkins intenta explicar l'atractiu de la religió en termes de la teoria de *meme*s, unitats conceptuals vagament definides que competeixen l'una amb l'altra en una paròdia de la selecció natural. Reconeix que, perquè els humans tenen una tendència universal a la creença religiosa, aquesta tendència ha d'haver tingut algun avantatge evolutiu, però avui, sosté, es perpetua principalment per mitjà d'una mala educació. Des d'un punt de vista darwinian, el paper crucial que Dawkins dóna a l'educació és enigmàtic. La biologia humana no ha canviat gaire al llarg de la història escrita, i si la religió forma part del "maquinari" de l'espècie, costa de veure com un tipus d'educació diferent podria canviar-ho. Tanmateix, Dawkins sembla convençut que si aquesta no s'inculqués a les escoles i en les famílies, la religió desapareixeria. Aquesta és una visió que té més a veure amb un cert tipus de teologia fonamentalista que amb la teoria darwiniana, i no puc evitar recordar el cristià evangelista que m'assegurava que els nens educats en un ambient cast creixerien sense impulsos sexuals il·lícits.

La "teoria memètica de la religió" de Dawkins és un exemple clàssic de les bestieses que es produeixen quan el pensament darwinian s'aplica fora del seu àmbit propi. Juntament amb Dennett, que també sosté una versió de la teoria, Dawkins afirma que les idees religioses sobreviuen per-

El canvi sobtat en la percepció de la religió s'explica, només en part, pel terrorisme. Els segrestadors de l'11-S es veien a si mateixos com a màrtirs en una tradició religiosa, i l'opinió occidental ha acceptat la seva autoimatge

què podrien sobreviure a qualsevol "piscina de *mems*", o perquè formen part d'un "*memplex*" que inclou *mems* similars, com la idea que, si mors com a màrtir, gaudiràs de 72 verges. Desafortunadament, la teoria dels *mems* és ciència només en el sentit que el disseny intel·ligent és ciència. En rigor, no és ni tan sols una teoria. Parlar de *mems* només és l'última d'una successió de metàfores darwinianes mancades de sentit.

Dawkins compara la religió amb un virus: les idees religioses són *mems* que infecten les ments vulnerables, especialment les dels nens. Les metàfores biològiques poden tenir els seus usos –les ments dels ateu evangèlics semblen especialment propenses a infecció per *mems* religiosos, per exemple. Alhora, les analogies d'aquesta mena estan plenes de riscos. Dawkins té molt de l'opressió comesa per la religió, que és prou real. Presta menys atenció al fet que algunes de les pitjors atrocitats dels temps moderns han estat comeses per règims que al·legaven una justificació científica per als seus crims. El "racisme científic" nazi i el "materialisme dialèctic" soviètic reduïen la complexitat insondable de vides humanes a la simplicitat mortal d'una fórmula científica. En cada cas, la ciència era falsa, però s'acceptava com a genuïna en el seu temps, i no només en els règims en qüestió. La ciència és tan propensa a ser utilitzada per a propòsits inhumans com qualsevol altra institució humana. En efecte, atesa l'autoritat enorme de què gaudeix la ciència, el risc que sigui emprada d'aquesta manera és més gran.

Els adversaris contemporanis de la religió mostren una marcada manca d'interès per la història dels règims ateu. A *End of Faith: Religion, Terror and the Future of Reason* (El final de la fe: la religió, el terror i el futur de la raó), l'escriptor americà Sam Harris argüeix que la religió ha estat la font principal de violència i opressió en la història. Reconeix que uns dèspotes laics com Stalin i Mao van provocar el terror a una gran escala, però manté que l'opressió que practicaven no tenia res a veure amb la seva ideologia d'"ateisme científic", el que era incorrecte dels seus règims era que eren tiranies. Però, podria no haver-hi una connexió entre l'intent d'eradicar la religió i la pèrdua de llibertat? És poc probable que Mao, que llançà el seu atac al poble i a la cultura del Tibet amb l'eslògan "la religió és verí", hauria acceptat que la seva visió del món atea no tenia res a veure amb les seves polítiques. És veritat que era venerat com una figura semidivina, com ho era Stalin a la Unió Soviètica. Però, en desenvolupar aquests cultes, Rússia i la Xina comunistes no estaven recaient en l'ateisme. Estaven demostrant què passa quan l'ateisme esdevé un projecte polític. El resultat invariable és un succeïent de religió que només es pot mantenir per mitjans tirànics.

Alguna cosa semblant va succeir a l'Alemanya nazi. Dawkins exclou qualsevol suggeriment que els crims dels nazis podrien estar connectats amb l'ateisme. "El que importa",

afirma a *The God Delusion* (El miratge de Déu), "no és si Hitler i Stalin eren ateu, sinó si l'ateisme influeix sistemàticament en la gent a fer males coses. No hi ha ni la més petita evidència que ho faci." Aquest és un raonament ingenu. Hitler, que va ser un enorme impulsor de la ciència, estava molt impressionat pel darwinisme vulgaritzat i per les teories eugèniques que es desenvoluparen a partir de les filosofies il·lustrades del materialisme. Utilitzà la demonització antisemítica cristiana en la seva persecució dels jueus, i les esglésies col·laboraren amb ell en un grau esborronador. Però va ser la creença nazi en la raça com una categoria científica el que obrí el camí a un crim sense parió en la història. La visió del món de Hitler era la de molta gent semiculta de l'Europa d'entreguerres, un poti-poti de falsa ciència i animositat envers la religió. No hi pot haver cap dubte raonable que això era un tipus d'ateisme, o que va contribuir a fer possibles els crims nazis.

Avui dia, la majoria d'ateus es confessen liberals. El que volen –així us ho diran– no és un règim ateu, sinó un Estat laic on la religió no hi tingui cap paper. Creuen clarament que, en un Estat d'aquest tipus, la religió tendirà a minvar. Però la constitució laica d'Amèrica no ha assegurat una política laica. El fonamentalisme cristià és més fort als EUA que a qualsevol altre país, mentre que té molt poca influència a Gran Bretanya, on hi ha una església establerta. Els crítics contemporanis de la religió van molt més enllà d'una demanda de separació entre església i Estat. Està clar que vol eliminar totes les traces de religió de les institucions públiques. Curiosament, molts dels conceptes que desplega –incloent-hi la mateixa idea de religió– han estat formats pel monoteisme. Darrere el fonamentalisme laic hi ha una concepció de la història que prové de la religió.

La secularització està en retirada, i el resultat és l'aparició d'un tipus d'ateisme evangèlic que no es veia des dels temps victorians. Com en el passat, aquest ateisme reflecteix la fe que rebutja

AC Grayling proporciona un exemple de la persistència de categories religioses en el pensament laic en el seu *Towards the Light: The Story of the Struggles for Liberty and Rights That Made the Modern West* (Cap a la llum: la

història de les lluites per la llibertat i els drets que van fer l'Oest modern). Com indica el títol, el llibre de Grayling és una mena de sermó. El seu propòsit és reafirmar el que anomena "una visió whig de la història de l'Oest modern", el nucli de la qual és que "Occident mostra progrés". Els Whigs eren cristians pietosos, que creien que la divina providència arranjava la història perquè culminés en les institucions angleses, i Grayling també creu que la història "s'està movent en la direcció correcta". Sens dubte, hi ha hagut contratemps –esmenta el nazisme i el comunisme de passada, dedicant-los unes quantes frases. Però aquests desastres eren perifèrics. No reflecteixen la tradició central de l'Oest modern, que ha estat sempre lleial a llibertat, i que és –sosté Grayling– inherentment contrària a la religió. "La història de la llibertat", escriu, "és un altre capítol –i potser el més important de tots– en la gran baralla entre religió

i laïcisme." No s'esmenta la possibilitat que les versions radicals del pensament laic poden haver contribuït al desenvolupament del nazisme i el comunisme. Fins i tot més que els Whigs del segle XVIII, que eren sacsejats pel Terror francès, Grayling no té cap dubte pel que fa a la direcció de la història.

Però la creença que la història és un procés direccional està tan basada en la fe com tot en el catecisme cristià. Els pensadors laics com Grayling rebutgen la idea de la providència, però continuen pensant que la humanitat s'està movent cap a un objectiu universal, una civilització basada en la ciència que inclourà finalment l'espècie sencera. A l'Europa precristiana, la vida humana era entesa com una sèrie de cicles; la història es veia tràgica o còmica, més que redemptora. Amb l'arribada del cristianisme, va arribar la creença que la història tenia un objectiu predeterminat, que era la salvació humana. Encara que suprimeixin el seu contingut religiós, els humanistes laics continuen agafant-se a creences similars. Hom no vol negar a ningú els consols d'una fe, però és obvi que la idea del progrés en la història és un mite creat per la necessitat de sentit.

El problema amb la narrativa laica no és que suposi que el progrés és inevitable (en moltes versions, no ho fa). És la creença que el tipus d'avenç que s'ha aconseguit en la ciència es pot reproduir en l'ètica i la política. De fet, mentre el coneixement científic augmenta acumulativament, res de semblant succeeix en la societat. L'esclavitud va ser abolida en una major part del món durant el segle XIX, però retornà a gran escala amb el nazisme i el comunisme, i encara existeix avui. La tortura va ser prohibida per les convencions internacionals després de la Segona Guerra Mundial, únicament per ser adoptada com a instrument de la política pel règim liberal preeminent del món a començament del segle XXI. La riquesa ha augmentat, però ha estat destruïda repetidament en guerres i revolucions. La gent viu més temps i es maten els uns als altres en nombres més grans. El coneixement augmenta, però els éssers humans romanen més o menys iguals.

La creença en el progrés és una relíquia de la visió cristiana de la història com a narrativa universal, i un ateisme intel·lectualment rigorós començaria per qüestionar-la. Això és el que va fer Nietzsche quan desenvolupà la seva crítica del cristianisme a final del segle XIX, però gairebé cap dels missioners laics actuals no ha seguit el seu exemple. Un no necessita ser un gran admirador de Nietzsche per preguntar-se per què. La raó, sens dubte, és que aquest no donava per feta cap connexió entre ateisme i valors liberals. Al contrari, veia els valors liberals com a fills del cristianisme i els condemnava en part per aquesta raó. Per contrast, els ateus evangèlics que s'han posicionat com a defensors de les llibertats liberals, rara-

ment es pregunten d'on vénen aquestes llibertats, i mai no admeten que la religió pot haver intervingut en la seva creació.

Entre els polemistes antireligiosos contemporanis, només l'escriptor francès Michel Onfray ha considerat Nietzsche com el seu punt de partida. En alguns aspectes, *In Defence of Atheism* (En defensa de l'ateisme), d'Onfray, és superior a qualsevol dels escriptors de parla anglesa que han publicat sobre el tema. Onfray reconeix, de manera estimulante, que l'ateisme evangèlic és una imitació involuntària de la religió tradicional: "Molts militants de la causa laica s'assemblen sorprenentment al clergat. Pitjor: són com caricatures del clergat." Més clarament que els seus

homòlegs anglosaxons, Onfray

entén la influència formativa de la religió en el pensament laic. Tanmateix, sembla que no s'adoni que els valors liberals que dóna per segurs van ser formats parcialment pel cristianisme i el judaisme. Els teòrics liberals clau de la tolerància són John Locke, que defensava la llibertat religiosa en termes explícitament cristians, i Baruch Spinoza, un racionalista jueu que era també místic. Tanmateix, Onfray no té més que menyspreu per les tradicions de què provenien aquests pensadors, el monoteisme, especialment el jueu: "No posseïm un certificat oficial de naixement de la veneració d'un Déu", escriu. "Però la línia familiar és clara: els jueus l'inventaren per enfortir la coherència, la cohesió i l'existència del seu petit i amenaçat poble." Aquí Onfray passa per alt una distinció important. Potser és cert que els jueus van ser els primers a desenvolupar el monoteisme, però el judaisme mai no ha estat una fe missionera. Cercant la conversió universal, l'ateisme evangèlic entronca amb el cristianisme i l'islam.

En el neguit actual per la religió, hom oblida que una major part de la violència basada en la fe del segle passat era de naturalesa laica. En alguna mesura, això també és veritat pel que fa a l'onada actual del terrorisme. L'islamisme és un poti-poti de moviments, no tots violentament *jihadistes*, alguns fortament oposats a al-Qaida, la majoria parcialment fonamentalistes i aspirants a recobrar la puresa perduda de les tradicions islàmiques. Al mateix temps, pren algunes de les seves idees de la ideologia laica radical. Està molt de moda xerrar del feixisme islàmic, i els partits islamistes tenen alguns trets en comú amb els feixismes d'entreguerres, incloent-hi l'antisemitisme. Però els islamistes deuen tant, si no més, a l'extrema esquerra, i seria més acurat descriure molts d'ells com a islàmic-leninistes. Les tècniques islamistes del terror també tenen un *pedigri* en el moviment revolucionari laic. Les execucions d'ostatges a l'Iraq són còpies amb detalls teatrals exactes dels "tribunals revolucionaris" europeus dels anys 1970, com l'escenificat per les Brigades Roges quan van assassinar l'antic primer ministre italià Aldo Moro el 1978.

Molts dels conceptes que desplega l'ateisme –incloent-hi la mateixa idea de religió– han estat formats pel monoteisme. Darrere el fonamentalisme laic hi ha una concepció de la història que prové de la religió

La influència de moviments revolucionaris laics sobre el terrorisme s'estén més enllà dels islamistes. *A God is Not Great* (Déu no és gran), Christopher Hitchens observa que, molt abans que Hesbol·là i al-Qaida, els Tamil Tigers de Sri Lanka van iniciar el que justament anomena "la tàctica repugnant de l'assassinat-suïcidi". Omet esmentar que els Tigers són marxistes-leninistes, que són reclutats principalment entre la població hindú de l'illa i rebutgen la religió en totes les seves varietats. Els terroristes suïcides Tigers no se'n van a una mort segura amb la creença que els premiarien amb un paradís *postmortem*. Tampoc ho feren els terroristes suïcides que van portar les forces americanes i franceses fora del Líban durant els anys vuitanta, la majoria dels quals pertanyien a organitzacions d'esquerra, com el partit comunista libanès. Aquests terroristes laics creien que estaven accelerant un procés històric a partir del qual vindria un món millor que mai no ha existit. És una visió de les coses molt allunyada de les realitats humanes, i sabem del cert que més letal en les seves conseqüències que la majoria dels mites religiosos.

No cal creure en cap narrativa del progrés per pensar que val la pena defensar decididament les societats liberals. Ningú no pot dubtar que són superiors a la tirania imposada pels talibans a l'Afganistan, per exemple. És una qüestió de proporció. Portat pels conflictes i mancant-li la base industrial del comunisme i el nazisme, l'islamisme no és ni de bon tros un perill de la magnitud dels que va caldre fer front al segle XX. Suposa una amenaça més gran Corea del Nord, que de lluny supera qualsevol règim islamista en la seva trajectòria de repressió i que clarament posseeix alguna mena de capacitat nuclear. Els ateu evangèlics rarament ho esmenten. Hitchens és una excepció, però quan descriu la seva visita al país, és només per concloure que el règim encarna "una forma degradada, per bé que refinada, de confucianisme i veneració dels avantpassats". Com a Rússia i a la Xina, la noble filosofia humanista del marxisme-leninisme és innocent de qualsevol responsabilitat.

Escrivint sobre la secta trotskista-luxemburguista a la qual va pertànyer, Hitchens confessa tristament: "Hi ha dies en què perdo les meves velles conviccions com si fossin un membre amputat." No cal que es preocupi. La seva trajectòria sobre l'Iraq mostra que no ha perdut la voluntat de creure. L'efecte de la invasió americana ha estat lliurar la major part del país, llevat de la zona kurda, a les mans d'una teocràcia electiva islamista, en què les dones, els gais i les minories religioses estan més oprimides que en qualsevol altre moment en la història de l'Iraq. La idea que l'Iraq es podria convertir en

una democràcia laica —que Hitchens ardentment promovia— només era possible com a acte de fe.

A *The Second Plane* (El segon avió), Martin Amis escriu: "L'oposició a la religió ja ocupa un lloc preeminent, intel·lectualment i moral." Amis està segur que la religió és una mala cosa, i que no té cap futur a l'oest. En l'autor de *Koba the Dread: Laughter and the Twenty Million* (*Koba el temible: la risa y los Veinte Millones*) —un examen forense de l'autoengany en la intel·ligència occidental prosoviètica— aquesta confiança és sorprenent. Els intel·lectuals, dels quals Amis fa la dissecció de la seva follia, es convertiren al comunisme, en cert sentit, com a substitut de la religió, i acabaren disculpant Stalin. Hi ha realment cap follia comparable avui dia? Alguns *neocons* —com Tony Blair, que aviat ensenyarà religió i política a Yale— combinen el seu progressisme bel·ligerant amb la creença religiosa, per bé que d'una manera que a Augustine i Pascal els costaria de reconèixer. Molts són utòpics laics, que justifiquen la guerra preventiva i excusen la tortura com a portadors d'un futur resplendent en què la democràcia serà adoptada universalment. Ni tan sols a l'oest, la política messiànica ha perdut el seu perillós poder d'atracció.

La religió no se n'ha anat. Reprimir-la és com reprimir el sexe, una empresa condemnada al fracàs. Al segle XX, quan aquesta manava estats poderosos i moviments de masses, ajudà a engendrar el totalitarisme. Avui dia, el resultat és un clima d'histèria. No tot en religió és preciós o mereixedor de reverència. Hi ha una herència

d'antropocentrisme, la desagradable fantasia que la Terra existeix per servir els éssers humans, que la majoria dels humanistes laics comparteixen. Les autoritats religioses reclamen, també ho fan els règims ateu, decidir com la gent pot expressar la seva sexualitat, controlar la seva fertilitat i posar fi a les seves vides, cosa que s'ha de rebutjar categòricament. No s'hauria de permetre a ningú que pugui retallar la llibertat d'aquestes maneres, i cap religió no té el dret a posar fi a la pau.

L'intent d'eradicar la religió, tanmateix, només porta que aquesta reaparegui en formes grotesques i degradades. Una confiança crèdula en la revolució mundial, en la democràcia universal o en els poders ocults dels telèfons mòbils és més ofensiva a la raó que no pas els misteris de la religió, i amb menys possibilitats de sobreviure en els propers anys. El poeta victorià Matthew Arnold va escriure sobre els creients que es quedaven abandonats mentre baixava la marea de la fe. Avui, la fe laica està baixant, i són els apòstols de la incredulitat els qui s'estan quedant abandonats a la platja. ■

La creença en el progrés és una relíquia de la visió cristiana de la història com a narrativa universal, i un ateisme intel·lectualment rigorós començaria per qüestionar-la

L'intent d'eradicar la religió només porta que aquesta reaparegui en formes grotesques i degradades. Una confiança crèdula en la revolució mundial, en la democràcia universal o en els poders ocults dels telèfons mòbils és més ofensiva a la raó que no pas els misteris de la religió